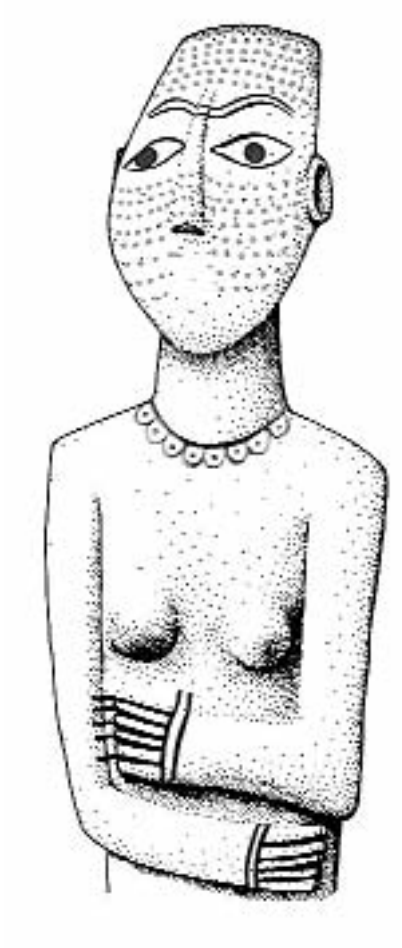

Η τέχνη γενικά είναι ένας από τους αρχαιότερους τρόπους που επινόησε ο άνθρωπος, ώστε να μπορεί αφ' ενός να μεταδώσει πληροφορίες και μηνύματα και αφ' ετέρου να εκφράσει τις πνευματικές ανησυχίες και προσδοκίες του. Είναι, λοιπόν, αναμενόμενο η τέχνη να παρακολουθεί την κοινωνική εξέλιξη και να αναζητεί τρόπους έκφρασης, ανάλογα με την εκάστοτε οργάνωση και τις δομές μιας κοινωνίας, ώστε τα μηνύματα που θέλει να εκπέμψει να είναι προσιτά σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερες κοινωνικές ομάδες.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, η κυρίαρχη θέση που η σπουδή της ανθρώπινης μορφής έλαβε

στην παραστατική τέχνη του ανθρωποκεντρικού πολιτισμού του Αιγαίου γίνεται καλύτερα κατανοητή. Στην κυκλαδική τέχνη, για παράδειγμα, για μια ολόκληρη χιλιετία η ανθρώπινη μορφή κυριολεκτικά αποθεώθηκε στα χέρια των μαρμαρογλύφων. Αν και με ανατομικές ή άλλες λεπτομέρειες έγιναν απόπειρες να προσδιοριστούν οι ιδιότητες ή οι ρόλοι συγκεκριμένων ατόμων, η τυποποίηση ορισμένων χαρακτηριστικών, η μετωπικότητα και η στατική απόδοση των μορφών τηρήθηκαν χωρίς παρεκκλίσεις. Ωστόσο, ακόμη και στην γλυπτική της πρώιμης αυτής περιόδου ο χρωστήρας δεν έμεινε αμέτοχος στη διαχείριση της ανθρώπινης εικόνας, έστω κι αν τα ίχνη χρωμάτων που διακρίνονται σε πολλές περιπτώσεις δεν γίνονται εύκολα κατανοητά. Δεν πρέπει όμως να αγνοείται το γεγονός ότι καθ' όλη σχεδόν τη διάρκεια της 3ης χιλιετίας π.Χ. η Κυκλαδική κοινωνία χαρακτηρίζεται από μιαν αργή μεν αλλά σταθερή διαδικασία μετάβασης από τον πρωτογενή τομέα της οικονομίας με διάσπαρτα απομονωμένα γεωργοκτηνοτροφικά νοικοκυριά (παραγωγή), στον δευτερογενή (μεταποίηση).

Βασική μεταποιητική δραστηριότητα στις Κυκλάδες, που άρχισε να αναπτύσσεται από τα μέσα περίπου της 3ης χιλιετίας π.Χ., ήταν η εξόρυξη μεταλλευμάτων και η κατεργασία των μετάλλων. Η δραστηριότητα αυτή επέβαλε την συγκέντρωση πληθυσμών σε οικισμούς, όπου αναγκαστικά διαμορφώθηκαν νέες κοινωνικές δομές και νέοι θεσμοί. Η διαχείριση κοινοτικών προβλημάτων (π.χ. στέγαση, ύδρευση, αποχέτευση) απαιτούσε κεντρικό σχεδιασμό, συλλογική προσπάθεια και συντονισμό, που, ως μέριμνα της ευρύτερης κοινότητας, έφερε σε δεύτερη μοίρα τον ρόλο του ατόμου. Κάτω από τις νέες αυτές συνθήκες διαβίωσης διαμορφώθηκαν πνευματικές ανησυχίες, οράματα και προσδοκίες, τις οποίες η παραδοσιακή γλυπτική αδυνατούσε να εκφράσει.

Πράγματι, προς το τέλος της Πρωτοκυκλαδικής (ΠΚ) ΙΙ περιόδου η τρισδιάστατη αλλά στατική τέχνη, έχοντας πάψει πλέον να εμπνέει τους τεχνίτες του μαρμάρου εγκαταλείφθηκε. Για μικρό χρονικό διάστημα το κενό φαίνεται να καλύφτηκε από την επίπεδη βραχογραφία, η οποία, αν και χωρίς ιδιαίτερες αισθητικές απαιτήσεις, μπορούσε καλύτερα να εκφράσει τα νέα ιδανικά. Με την τέχνη αυτή έγινε δυνατό να αποδοθούν μορφές σε κίνηση και να απεικονισθούν σκηνές με δράση ενίοτε με την εμπλοκή περισσοτέρων ατόμων. Στην τέχνη της βραχογραφίας η μετωπικότητα εξακολούθησε να ισχύει μόνον για τον κορμό του ανθρώπινου σώματος, ενώ το κεφάλι, τα χέρια και τα πόδια, μέσω των οποίων δηλώνεται η κίνηση και η δράση, παριστάνονται εκ του πλαγίου.

Η συνεχώς αναπτυσσόμενη μεταλλουργία και η αυξανόμενη ζήτηση των προϊόντων πολύ πέραν των Κυκλάδων (π.χ. στην Κρήτη), έδωσε έμφαση στις θαλάσσιες μεταφορές μετατοπίζοντας σταδιακά το κέντρο βάρους της κυκλαδικής οικονομίας προς τον τριτογενή τομέα, στην παροχή υπηρεσιών. Δεν είναι δε τυχαίο ότι σ' αυτόν τον τομέα οι νησιώτες του Αιγαίου όχι μόνο διακρίθηκαν αλλά και μεγαλούργησαν, διαμορφώνοντας τις προϋποθέσεις για τον πολιτισμό που πολύ αργότερα αποκλήθηκε Ελληνικός. Ωστόσο, η ανάπτυξη αυτού του τομέα ενθάρρυνε την ίδρυση παράκτιων οικισμών, μερικοί από τους οποίους, χάρη στην στρατηγικής σημασίας θέση τους, εξελίχτηκαν σε λιμάνια που ακμάζουν μέχρι σήμερα, όπως η Γκρόττα στη Νάξο και η Παροικιά στην Πάρο. Άλλων παρόμοιων οικισμών, όπως της Αγ. Ειρήνης στην Κέα, της Φυλακωπής στην Μήλο και του Ακρωτηρίου στη Θήρα, η ακμή υπήρξε συγκυριακή και γι' αυτό η διάρκειά τους ήταν περιορισμένη.

Οι παράκτιοι οικισμοί έγιναν κέντρα διακίνησης αγαθών και πόλοι έλξης εξειδικευμένων τεχνιτών, όπως ξυλουργών, ναυπηγών, μεταλλουργών κλπ., αλλά και πληρωμάτων για τα πλοία της εποχής. Μάλλον δε αυτή η συγκέντρωση πληθυσμών συνέβαλε, ώστε στους οικισμούς αυτούς η διαδικασία προς τον εξαστισμό ξεκίνησε πολύ νωρίτερα και εξελίχθηκε με γοργότερους ρυθμούς από ότι στην ηπειρωτική Ελλάδα. Οι θεσμοί και οι κοινωνικές σχέσεις που διαμορφώθηκαν στις πρωτοαστικές αυτές κοινότητες απαιτούσαν νέα μέσα και νέους τρόπους προκειμένου τα ιδεολογικά μηνύματα να φτάνουν σε όλα τα μέλη της κοινωνίας και προσφορότερο όχημα για τον σκοπό αυτό ήσαν τα καθημερινά πήλινα σκεύη, η μαζική παραγωγή των οποίων τα καθιστούσε προσιτά σε όλους. Η γραπτή δε διακόσμηση αυτών των σκευών, οικεία στην Κυκλαδική κοινωνία τουλάχιστον από τα μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ., ήταν ο καλύτερος τρόπος μετάδοσης μηνυμάτων. Πράγματι, με απλή αλλαγή στο θεματολόγιο της αγγειογραφίας και τη σταδιακή μετατροπή της από αφηρημένη/γεωμετρική σε εικονιστική/παραστατική, ο χρωστήρας έγινε το κατ' εξοχήν μέσον εικαστικής έκφρασης για τη Μέση Εποχή του Χαλκού. Ευθύς εξ αρχής δε με τον λεγόμενο «πρώιμο αμαυρόχρωμο ρυθμό» το θεματολόγιο πλουτίστηκε με εικονιστικά θέματα, στα οποία περιλαμβάνονταν και ανθρώπινες μορφές.

Καθώς δείχνουν οι ποικίλες προσεγγίσεις για την απόδοσή της, η ανθρώπινη μορφή αποτέλεσε το κύριο αντικείμενο σπουδής και στον αμαυρόχρωμο ρυθμό. Αρχικά πολύ σχηματική και «ραβδοειδής» (stick figure) πήρε το σχήμα Χ, από το οποίο πιθανώς προέκυψε ο «κλεψυδροειδής τύπος» ("hour glass type"), ο οποίος, καθώς δείχνουν η ευρεία διάδοση και η ποικιλία των παραλλαγών του υπήρξε ιδιαίτερα δημοφιλής. Αποβάλλοντας σταδιακά την αυστηρά γεωμετρική τους απόδοση οι μορφές παριστάνονται ανοιχτόχρωμες ή σκοτεινόχρωμες, ανάλογα με την επιφάνεια του αγγείου, και μόνο με τον κορμό κατ' ενώπιον. Κεφάλι, χέρια και πόδια εικονιζόμενα εκ του πλαγίου αποτελούν, μαζί με άλλα συμπληρωματικά στοιχεία, τα κατ' εξοχήν μέσα για την απόδοση κίνησης ή δράσης.

9438

